

๒

องค์พระและสัจนิพนพานในคัมภีร์ตรีนิสิงเห^๑

ณัฐธัญ มณีรัตน์^๒ ชานป์วิชช ทัดแก้ว^๓

บทคัดย่อ

การศึกษาวิชาเลขยันต์ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวิชาไสยศาสตร์ในประเทศไทยนั้นมีมาช้านาน เลขยันต์มีบทบาทในวิถีชีวิตของผู้คนแทบทุกชนชั้น ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากหนึ่งในวรรณคดีสำคัญเรื่อง ขุนช้างขุนแผนที่แสดงมโนทัศน์เกี่ยวกับโครงสร้างการศึกษาวิชาไสยศาสตร์แบบโบราณ โดยกล่าวว่า ผู้ศึกษาเลขยันต์ควรได้ศึกษาคัมภีร์ลพพงเป็นอย่างแรก เริ่มต้นด้วยคัมภีร์ปถมัง จากนั้นจึงศึกษาคัมภีร์ลพพงสำคัญอีก ๔ เล่ม ทั้งนี้คัมภีร์ลพพงเป็นบาทฐานสำคัญต่อความเข้าใจระบบเลขยันต์ คัมภีร์ตรีนิสิงเหเป็นหนึ่งในจำนวนนั้น เนื้อหาในคัมภีร์อธิบายเกี่ยวกับเลข การแทนค่าตัวเลขและที่มาของตัวเลขต่าง ๆ การศึกษาคัมภีร์เล่มนี้ช่วยให้เข้าใจเลขที่ปรากฏในยันต์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ที่สำคัญคัมภีร์ตรีนิสิงเหมีการใช้ระบบตัวเลข เพื่อสร้างสัญลักษณ์บางอย่างใช้อธิบายแนวคิดที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับปรมัตถธรรมผ่านกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ดังนั้นการศึกษารูปสัญลักษณ์ในคัมภีร์เล่มนี้ทำให้เห็นแนวคิดของคนโบราณที่มีต่อคำสอนที่ลึกซึ้ง เช่น เรื่องสัจนิพนและนิพนพานได้ แม้ว่าประโยชน์ขั้นพื้นฐานของการศึกษาเลขยันต์คือการคุ้มครองป้องกันอันตราย แต่ถ้าพิจารณาถึงโครงสร้างเนื้อหาและรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ก็อาจเข้าถึงประโยชน์ที่มากกว่าคือสามารถเข้าใจหลักคำสอนสำคัญของพุทธศาสนาผ่านสิ่งเหล่านั้นได้

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทฉบับนี้ เรื่อง “คัมภีร์ตรีนิสิงเห : การตรวจสอบชำระและบทบาทในสังคมไทย” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาประจำปีการศึกษา ๒๕๕๙ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๒ นิสิตระดับปริญญาโทฉบับนี้ สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต และพุทธศาสนศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๓ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาเอเชียใต้ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Buddha and Sunya Symbolic Figures in Trinisinghe

Abstract

The study of Yantra, which is a fundamental part of mysticism, has existed in Thailand for a long time. Yantra has played significant roles in the lives of Thai people of all classes, as evident in one of the most important literatures – *The Tale of Khun Chang Khun Phaen* – depicting elements of the structure and the study of mysticism in the past. It is said that studying the treatises of the erasable symbolic figures is the first stage of studying Yantra, beginning with Pathamung and followed by the other four major treatises, as they contain the essential basic knowledge of Yantra systems. Trinisinghe is one of these treatises: it contains the knowledge of numbers, ancient numeral systems, and mathematical notations. A study of Trinisinghe helps us to understand the symbolic figures in Thai Mandala. More importantly, Trinisinghe uses numeral systems to create symbolic figures for illustrating the profound ideas concerning Paramatthadhamma through mathematical methods. Consequently, studying the symbolic figures from this manuscript reveals the ancient beliefs about Buddhist teachings such as *Suññatā* and *Nibbāna*. Although the fundamental benefit of studying Yantra is protection against various kinds of danger, the content-related structures and the symbolic figures of Trinisinghe may help us gain greater benefit through the understanding of key Buddhist teachings.

บทนำ

ศาสนาต่าง ๆ มีความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ เป็นบ่อเกิดพิธีกรรม และการสักการบูชา นอกจากคำสอน ด้านศีลธรรมจรรยา การสักการบูชาถือเป็นส่วนหนึ่งของ ศาสนพิธี มีไว้เพื่อชักนำศาสนิกให้เกิดจิตศรัทธาในศาสนา ถึงแม้ว่าการประกอบพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ จะไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักเหมือนกับหลักธรรมคำสอนก็ตาม แต่ก็มีความสำคัญต่อผู้นับถือศาสนา ด้วยผู้นับถือหวังผล ให้พิธีกรรมเป็นเครื่องป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ หรือเพื่อบรรเทาความหวาดกลัว แม้ในพระพุทธศาสนาเองที่มุ่งเน้น การพ้นทุกข์ของปัจเจกบุคคล ก็ไม่ได้ปฏิเสธการอนุเคราะห์ ปุถุชนผู้ยังมีความกลัวในจิตใจ อีกทั้งยังเป็นการอนุเคราะห์ พระโยคาวจรผู้บำเพ็ญธรรม โดยใช้อานุภาพของ พระรัตนตรัยเพื่อป้องกันอันตรายและความหวาดกลัว ต่าง ๆ ดังที่พรรณนาไว้ใน รัชคสูตร ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย หากความกลัวก็ดี ความหวาดสะดุ้งก็ดี ความขนพองสยองเกล้าก็ดีพึงบังเกิดแก่พวกเธอผู้ไปในป่าก็ดี อยู่ที่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนที่ว่างเปล่าก็ดี ที่นั่นพวกเธอพึงตามระลึกถึงเรานี้แหละว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นจะยิ่งไปกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดังนี้ (ส.ส (ไทย มมร.), ๒๕/๘๖๕/๔๒๐)

อันเรื่องราวกล่าวความพลายงามน้อย
ทั้งขอมไทยได้สิ้นก็ยินดี
ปถมังตั้งตัวนะปิดตลอด

อาศัยพระพุทธรูปที่ยกมานี้ พระเถรานุเถระผู้ทรงคุณทางสมถกัมมัฏฐานได้นำเอาบทสรรเสริญพระพุทธรูปบ้าง บทพระไตรสรณาคมน์บ้าง มาผูกเป็นยันต์ต่าง ๆ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ สิ่งเหล่านี้ได้พัฒนาเป็นความเชื่อเรื่องเลขยันต์ คาถาอาคม และเครื่องรางของขลัง และอยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากเอกสารโบราณในสมุดข่อยและคัมภีร์ใบลาน มีการบันทึกเรื่องราววิทยาการของบรรพชน สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานถึงวิวัฒนาการเรื่องเลขยันต์และคาถาอาคม อย่างไรก็ตาม อาจมีหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์บางประการที่ช่วยให้เข้าใจแนวคิดทั้งทางศาสนาและวัฒนธรรมของผู้คนในอดีต ช่อนอยู่ภายใต้ระบบเลขยันต์ที่ซับซ้อน โดยเฉพาะคัมภีร์เลขยันต์ในหมวดคัมภีร์ลพพจนที่มีกรกล่าวถึงทั้งในวรรณคดีและในวิถีชีวิตของผู้คนยุคโบราณ ดังเช่น คัมภีร์ปถมังที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษาของชาวไทยในอดีต เนื้อหาในคัมภีร์นั้นมีความละเอียดลึกซึ้ง ถือเป็นปฐมบทของผู้ที่ต้องการศึกษาอักขระเลขยันต์ทั้งปวง ดังจะพบเรื่องราวของคัมภีร์เล่มนี้ได้จากวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ที่บอกเล่าถึงภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวไทยแต่ครั้งโบราณ เช่น ในตอนที่พลายแก้วบวชเป็นสามเณร ได้ศึกษาคัมภีร์ปถมัง เช่น ที่กล่าวไว้ ดังนี้

ครานั้นจึงโฉมเจ้าเณรแก้ว แต่เพลแล้วทำผงดินสออยู่
ปถมังตั้งเพียรเรียนต่อครู ได้ยินเสียงเยี่ยมดูเห็นลีลา
(กรมศิลปากร, ๒๕๑๐ : ๑๒๗)

นอกจากนั้น ยังปรากฏในตอนกำเนิดพลายงาม เมื่อพลายงามเรียนอ่านเขียนอักษรสมัยได้คล่องแคล่วแล้ว ก็เริ่มศึกษาคัมภีร์ปถมัง ดังที่กล่าวว่า

ค่อยเรียบร้อยเรียนรู้ครูทองประศรี
เรียนคัมภีร์พุทเพทพระเวทย์มนตร์
แล้วถอนถอดถูกต้องเป็นล่องหน
(เรื่องเดียวกัน : ๕๓๓)

จะเห็นได้ว่าเนื้อความในวรรณคดีกล่าวถึงชื่อ “คัมภีร์ปถมัง” และยังกล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้เนื้อหาในคัมภีร์ด้วย คำว่า “ปถมังตั้งตัวนะปัดตลอด” นั้นหากไม่เคยได้ศึกษาคัมภีร์นี้มาก่อนจะไม่อาจเข้าใจได้เลยว่า คำว่าตั้งตัวนะ ปัดตลอดคืออะไร เนื้อความตอนนี้อยู่ในขั้นตอนแรกของการเรียนคัมภีร์ปถมัง ดังที่ปรากฏเนื้อหา ดังนี้

ปถมัง พินทุ์ ชาตํ ๑

คาถาสําหรับเสกพินทุ์

พินทุ์ เอกํ สุมํ พนธํ พินทุ์โท องกุสฺยถา
พินทุ์พนธติ ธมฺมวิชาลนุ จ เอกพินทุ์วิชานเย ๑

ทุติยํ ทณฺทเมว จ ๑

คาถาสําหรับเสกทณฺฑะ

ทณฺฑเอกํ สุมํ พนธํ ทณฺฑโท องกุสฺยถา
ทณฺฑติ ธมฺมวิชาลนุ จ ทเวทณฺฑวิชานเย ๑

ตติยํ เกท กณฺเฑ ว ๑

คาถาสําหรับเสกเกทะ

เกทเอกํ สุมํ พนธํ เกทโทองกุสฺยถา
เกทติ ธมฺมวิชาลนุ จ ตริณีเกทวิชานเย ๑

จตุตฺถํ องกุ สมฺภวํ ๑

คาถาสําหรับเสกองฺกุ

องกุสฺสเอกํ สุมํ พนธํ องกุสฺสโทองกุสฺยถา
องกุสฺสติ ธมฺมวิชาลนุ จ จตุตฺถองฺกุสฺสวิชานเย ๑

ปัญจมํ สิริสํ ชาตํ นกาโรโหติสมฺภโว ๑

คาถาสําหรับเสกสิระ

สิริเอกํ สุมํ พนธํ สิริโทสงฺองกุสฺยถา
สิริติ ธมฺมวิชาลนุ จ ปณฺจสิริวิชานเย ๑

(คัมภีร์ปถมัง : เลขที่ ๓๐ ม. ๔)

เมื่อเสร็จขั้นตอนนี้จะได้อักขระพิเศษเรียกว่า “นะปถมังพินทุ์” หรือ “นะปัดตลอด”^๔ ต่อมา ที่กล่าวว่า “แล้วถอนถอดถูกต้องเป็นล่องหน” หมายถึง ขั้นตอนในการลบ ซึ่งการลบอักขระในคัมภีร์ลบผงไม่เหมือนการลบโดยทั่วไป จะต้องทำเป็นขั้น ๆ ไป ดังนี้

ปถมัง พินทุ์โลโป จ (ลบส่วนที่เป็นพินธฺ) นกาโร โหติ สัมภโว ๑ (บังเกิดเป็น นะ คือให้ลบพินธฺเสียแล้วลง นะ ลงไป)

ทุติยํ ทณฺฑโลโป จ (ลบส่วนที่เป็นทณฺฑะ) โมกาโร โหติ สัมภโว ๑ (บังเกิดเป็น โม คือให้ลบทณฺฑะเสียลง โม ลงไป)

^๔ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ อธิบายคำว่า “ปัดตลอด” ไว้ว่า “เรียก “นะ” ที่เขียนเป็นอักษรขอมสำหรับลงและปลุกเสกให้แคล้วคลาดตลอดปัดตลอดภัยว่า “นะปัดตลอด” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖ : ๗๓๔)

ตติย โภทโลโป จ (ลบส่วนที่เป็นภท) พุททาโร
โหติ สัมภโว ฯ (บังเกิดเป็น พุท คือให้ลบภทเสียลง พุท
ลงไป) **ค**

จตุตถ อังกุโลโป จ (ลบส่วนที่เป็นอังกุ) ธากาโร โหติ
สัมภโว ฯ (บังเกิดเป็น ธา คือให้ลบอังกุเสียลง ธา ลงไป)
ฆ

ปณจมี สิริโลโป จ (ลบส่วนที่เป็นสิริระ) ยกาโร โหติ
สัมภโว ฯ (บังเกิดเป็น ยะ คือให้ลบสิริระเสียลง ยะ ลงไป)
ณ (เรื่องเดียวกัน)

ขั้นตอนการลบนี้เอง นักปราชญ์ด้านเลขยันต์เรียกว่า
การถอด และเชื่อว่าผู้ที่ทรงคุณด้านสมถกัมมัฏฐาน เมื่อ
กระทำตามวิธีนี้อย่างถูกต้องแล้ว จะสามารถถอนหนายตัว
ได้ชั่วขณะ จากที่ยกตัวอย่างมาจะเห็นได้ว่า ผู้แต่งวรรณคดี
เรื่องนี้มีความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ปถมัง และต้องเคยได้ศึกษา
มาไม่มากนักน้อย สำหรับผู้อ่าน ถ้าไม่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยว
กับคัมภีร์ปถมังก็จะไม่เข้าใจเนื้อความที่ผู้แต่งต้องการสื่อ
ความสำคัญของคัมภีร์ลพมังมีคัมภีร์ปถมังเป็นอาทิ เนื้อหาใน
คัมภีร์เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ มากมาย ดังที่ยกตัวอย่าง
ไว้ข้างต้น สัญลักษณ์เหล่านี้ยังไม่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์
หรือตีความโดยละเอียด การศึกษาเลขยันต์นั้น อาศัยพื้น
ฐานคือความเชื่อว่ารูปสัญลักษณ์เหล่านั้นศักดิ์สิทธิ์ อย่างไร
ก็ตาม อาจารย์เทพย์ สาริกบุตร ผู้เชี่ยวชาญเรื่องเลขยันต์
โบราณของไทย เป็นผู้รวบรวมและชำระคัมภีร์เลขยันต์
ต่าง ๆ จำนวนมาก โดยมีความเห็นว่า การที่ผู้ศึกษาคัมภีร์
เลขยันต์สามารถทราบถึงที่มาของสัญลักษณ์ที่ทำให้เกิด
ความศักดิ์สิทธิ์ได้ย่อมเป็นการดีกว่า ดังที่กล่าวไว้ใน คัมภีร์
พระเวทฉบับพิเศษ ว่า

อนึ่ง ก่อนที่จะเล่าเรียนเรื่องเลขยันต์ จำเป็น
ต้องทราบกำเนิดที่มาเสียก่อนว่า เลขยันต์
ต่าง ๆ นั้นมีที่มาจากอะไร เกิดขึ้นด้วยสิ่งอันใด
และกระทำขึ้นด้วยเหตุผลอะไร มีความหมาย
ว่าอย่างใดกัน สิ่งเหล่านี้เราควรทราบเสียก่อน

ให้อ่องแท้ การศึกษาเล่าเรียนก็จะยังประโยชน์
ให้เกิดเต็มที เหตุที่มาจากยันต์ตามที่เขียนขึ้นไว้
เป็นเส้นลากผ่านไปมานั้น ท่านหมายถึงว่าเป็น
สายรอกของพระพุทธเจ้า ถ้าหากเป็นรูปกลม ๆ
ก็หมายถึงว่าเป็นพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า ...
ถ้าเป็นรูปสี่เหลี่ยม ก็หมายถึงว่าเป็นธาตุทั้ง ๔
หรือทวีปทั้ง ๔ ส่วนที่เป็นยันต์สามเหลี่ยมนั้น
หมายถึงโลกทั้ง ๓ ...

(เทพย์ สาริกบุตร, ๒๕๑๒ : ๑๘๗)

การเล่าเรียนเลขยันต์จึงไม่ได้ให้ความสำคัญแต่รูป
แบบที่ปรากฏเท่านั้น แต่ยังรวมถึงที่มาและความหมายที่
ซ่อนอยู่ในรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของยันต์
ในคัมภีร์ตรินิสิงเหซึ่งเป็นหนึ่งในคัมภีร์ลพมังสำคัญ ๕ เล่ม มี
การใช้รูปสัญลักษณ์และการแทนค่าตัวเลขต่าง ๆ ที่สมควร
ได้รับการศึกษาวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยเลือกสัญลักษณ์ที่สำคัญ
บางประการมาวิเคราะห์ในบทความนี้ ได้แก่ สัญลักษณ์
องค์พระและสัญลักษณ์สุณินพพาน

๑. การศึกษาคัมภีร์ลพมังสมัยโบราณ

คัมภีร์ตรินิสิงเหเป็นคัมภีร์สำคัญเล่มหนึ่งในหมวด
ไสยศาสตร์ คำว่า ไสยศาสตร์ หมายถึง ตำราหรือวิชาที่ว่า
ด้วยลัทธิอื่นเนื่องด้วยเวทมนตร์คาถาซึ่งเชื่อว่าได้มาจาก
พรหมณ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖ : ๑๒๗๖) คัมภีร์
ตรินิสิงเหจัดอยู่ในกลุ่มคัมภีร์ลพมังสำคัญ ๕ เล่ม ได้แก่
คัมภีร์ปถมัง คัมภีร์อิระเจ คัมภีร์ตรินิสิงเห คัมภีร์มหาราช
และคัมภีร์พุทธคุณ(รัตนมาลา) คัมภีร์ลพมังแต่ละคัมภีร์จะ
มีความสำคัญแตกต่างกันไป เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้
ความเข้าใจต่อโครงสร้างระบบเลขยันต์ และสามารถทำ
เลขยันต์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ในสมัยโบราณคัมภีร์ชุดนี้
จึงมีแพร่หลายอยู่ตามวัด โดยเฉพาะวัดที่เป็นสำนักเรียน
สำคัญในภาคกลาง เช่น วัดประดู่โรงธรรม จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา วัดราชสิทธาราม กรุงเทพมหานคร วัด
ปากคลองมะขามเฒ่า จังหวัดชัยนาท ทั้งนี้เพราะในสมัย
โบราณก่อนที่การศึกษาสมัยใหม่จะเข้ามามีบทบาทในสังคม

ไทยนั้น การศึกษาต่าง ๆ กระทำกันในวัด โดยผู้ที่ประสาทความรู้คือพระสงฆ์ทรงคุณพิเศษเป็นที่ยอมรับ และผู้ศึกษาคัมภีร์นี้ส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุสงฆ์และอุบาสก อุบาสิกา โดยปกติผู้หญิงจะไม่ค่อยได้มีโอกาสศึกษาคัมภีร์เหล่านี้ เนื่องจากมีพระวินัยห้ามระหว่างพระสงฆ์กับอุบาสิกาไม่ให้ใกล้ชิดกันเกินไป อย่างไรก็ตาม ในขุนช้างขุนแผนกลับมีผู้หญิงที่เชี่ยวชาญคัมภีร์ชุดนี้ คือ นางทองประศรี ตามที่ได้ยกตัวอย่างไว้ในข้างต้น และยังมีหลักฐานระบุไว้ในคัมภีร์ปถมังเองด้วย ว่าสตรีก็สามารถเรียนได้ ในคัมภีร์ปถมังในตอนต้นมีการกล่าวถึงความสำคัญของคัมภีร์ไว้ดังนี้

ลัทธิการียะ พระมหาเถรผู้เฒ่าท่านประสิทธิ์
ให้แก่สมณชีพรามณ์ ท้าวพระยามหากษัตริย์
และชายหญิงทั้งหลายอันเกิดมาภายหลังให้
รู้จักคัมภีร์พระปถมังเป็นต้นดั่งนี้ก่อน และยาก
นักที่บุคคลจะได้รู้โดยยาก ตั้งแต่พันธุขึ้นไป
จนถึงนิพพานเป็นที่สุด ถ้าผู้ใดเรียนแล้ว อาจ
ป้องกันบรรเทาเสียซึ่งอันตรายในน้ำและบนบก
ได้ และได้ชื่อว่าบุคคลผู้นั้นไม่เสียทีที่เกิดมา
พบพระพุทธศาสนา ถ้าผู้ใดมิได้เรียน ท่านว่า
ผู้นั้นเกิดมาเสียทีที่ได้พบพระพุทธศาสนาแล

อันคัมภีร์พระปถมังนี้เป็นที่รับรองซึ่งสรรพการ
ทั้งปวงในอิธะโลกและปรโลก อาจสามารทำให้
สัตว์พ้นจากกองทุกข์คือราชภัย โจรภัย อัคคีภัย
และอุทกภัย กับอุปัทวันตรายทั้งปวง และอาจ
ป้องกันสรรพอาวุธ คือหอก ดาบ แหวน หลาว
จ้าว ทวน ธนูและปืนไฟทั้งปวงมิให้มาแผ้วพาน
ได้เลย (คัมภีร์ปถมัง: เลขที่ ๓๐ ม. ๔)

จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่าต้นคัมภีร์มีการกล่าวถึงผู้ประพันธ์ว่าเป็นพระมหาเถระ เข้าใจว่าเป็นพระภิกษุผู้คงแก่เรียน แต่ไม่ได้ระบุนามเอาไว้ อย่างไรก็ตามคัมภีร์ลบบงทั้ง ๕ เล่มนี้ไม่อาจสรุปว่ามีแต่งเพียงคนเดียวหรือหลายคน แต่เนื้อหาของทุกคัมภีร์มีความเชื่อมโยงกันและมีการใช้รูปแบบทางสัญลักษณ์รวมถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ร่วม

กัน คัมภีร์ปถมังระบุให้ศึกษาคัมภีร์เล่มนี้เป็นเล่มแรก อีกทั้งยังกล่าวว่าถ้าไม่ได้ศึกษาคัมภีร์เล่มนี้ถือว่าเกิดมาเสียทีที่ได้พบพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ให้ความสำคัญแก่เนื้อหาในคัมภีร์ที่เอื้อประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา การศึกษาพระพุทธศาสนาในสมัยโบราณก่อนที่ระบบการพิมพ์จะเกิดขึ้นในประเทศไทย คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา อย่างเช่น พระไตรปิฎก และอรรถกถาเป็นหนังสือที่ไม่ได้มีแพร่หลายโดยทั่วไป คงสงวนไว้เฉพาะอารามสำคัญเท่านั้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับคัมภีร์ลบบงชุดนี้เป็นตำราที่สั้นกว่ามาก สามารถท่องและจดจำได้ง่ายกว่ามาก

การที่คัมภีร์ลบบงถือเป็นแม่บทสำคัญของการศึกษาเลขยันต์โบราณของชาวไทย เพราะการศึกษาเลขยันต์ต่าง ๆ นั้นผู้ศึกษาจะต้องผ่านขั้นตอนการเรียนรู้ลบบงเสียก่อนจึงจะถือว่าถูกต้อง ซึ่งการฝึกลบบงนั้นคือการฝึกเขียน เส้นยันต์อักขระ ตัวเลขตลอดจนรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการใช้คาบคาถาให้เกิดความชำนาญ ถือเป็นการฝึกทักษะการเรียกสูตรเรียกนามให้เกิดความเชี่ยวชาญสามารถจดจำได้อย่างคล่องแคล่ว จากนั้นก็ลบบอกอักขระ ยันต์เหล่านั้นแล้วจึงเขียนขึ้นใหม่ตามลำดับขั้นตอน ดังนั้นผู้ที่ศึกษาคัมภีร์ลบบงจนเกิดความชำนาญจะคุ้นเคยกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในระบบเลขยันต์ เช่น สุรย์ จันทร อุโองการ มหาเมฆ มหานิล มหาไวย รวมถึงตัวเลขต่าง ๆ ผ่านขั้นตอนการฝึกลบบง การศึกษาเลขยันต์ให้แตกฉานจำเป็นต้องเรียนรู้จากคัมภีร์ลบบงเหล่านี้เป็นบาทฐานเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อกระบวนการลงเลขยันต์แบบต่าง ๆ ชื่อนาสังเกตของตำราเลขยันต์โดยทั่วไป จะมีลักษณะการจดเนื้อหาสำคัญไว้เพื่อป้องกันการหลงลืมเท่านั้น จะมีเพียงรูปยันต์และบทเสก ซึ่งบทเสกดังกล่าวเป็นเพียงคาถาบังคับในยันต์เท่านั้น ส่วนการเรียกสูตรเส้นยันต์ เรียกสูตรตัวอักขระ ตัวเลขและสัญลักษณ์ที่มีอยู่ในยันต์จะไม่มีการบอกไว้ ผู้ที่ศึกษาจะต้องมีพื้นฐานความรู้มาก่อน ดังนั้นการศึกษาเลขยันต์ของชาวไทยโบราณถือว่ามีแบบแผนที่ชัดเจน โดยกำหนดให้ผู้ศึกษาต้องผ่านขั้นตอนการเรียนรู้ลบบงก่อนที่จะเรียนตำราเลขยันต์เล่มอื่นใด

๒. ลักษณะเด่นของคัมภีร์ตรีนิสิงเห

คัมภีร์ตรีนิสิงเหมีความสำคัญมากในฐานะที่เป็นองค์ความรู้ที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจพื้นฐานในการทำเลขและกลเลขในระบบเลขยันต์ รวมทั้งช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจที่มาของเลขและสัญลักษณ์บางประการที่ปรากฏอยู่ในยันต์อย่างถูกต้อง คัมภีร์เล่มนี้ไม่เพียงประกอบด้วยระบบเลขและที่มาของตัวเลขต่าง ๆ เท่านั้นแต่ยังมีความรู้ทางด้านคณิตศาสตร์ โบราณ ดาราศาสตร์ เวชศาสตร์และเรื่องของศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์-ฮินดูประกอบอยู่ด้วย คัมภีร์ตรีนิสิงเหประกอบด้วยเนื้อหาหลัก ๕ ส่วนด้วยกัน คือ ๑. บทนมัสการครู ๒. การทำอัตรเลขทวาทสมงคล ๓. ความหมายของอัตรเลขทวาทสมงคล ๔. การทำกลยันต์ต่าง ๆ จากผลหารอัตรเลขทวาทสมงคล ๕. อุปเทห์วิธีการนำเอาผงตรีนิสิงเหและยันต์ที่ได้ไปใช้ องค์ประกอบของคัมภีร์ทั้ง ๕ ส่วนเป็นเกณฑ์พิจารณาว่าคัมภีร์ตรีนิสิงเหเล่มใดมีความสมบูรณ์กว่ากัน ในส่วนของเนื้อหาของคัมภีร์ตรีนิสิงเหเน้นถึงจะมีองค์ประกอบหลักเหมือนกัน แต่โดยรายละเอียดที่กล่าวไว้ในคัมภีร์แต่ละฉบับมีความต่างกัน มีเพียงมนต์และวิธีการเท่านั้นที่เหมือนกัน น่าเสียดายที่ต้นฉบับของคัมภีร์ตรีนิสิงเหพบน้อยมากเมื่อเทียบกับคัมภีร์ลพวงเล่มอื่น ๆ ในหอสมุดแห่งชาติ ส่วนเอกสารโบราณเองพบเพียงหนึ่งสำนวนที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด คัมภีร์เล่มนี้จัดว่าหาได้ยากและมีผู้ที่สืบทอดองค์ความรู้ในคัมภีร์นี้เหลืออยู่น้อยที่สุด อาจเป็นเพราะเนื้อหาในคัมภีร์ส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับการคำนวณทางคณิตศาสตร์ซึ่งคนโบราณในระดับประชาชนทั่วไปในสมัยนั้นอาจไม่มีความเชี่ยวชาญก็เป็นได้

ผงตรีนิสิงเหเป็นผงที่ได้จากการเขียนและลบตามขั้นตอนในคัมภีร์ มีที่มาจากการใช้อัตรกำลังเทวดาอัฐเคราะห์มาคิดคำนวณกับกำลังพระรัตนตรัย โดยมีวิธีทำพิสดารและไม่ปรากฏในตำราเลขยันต์อื่นใด โดยมีหลักสำคัญอยู่ที่อัตรทวาทสมงคล ซึ่งเป็นกลเลข ๑๒ ตัว แบ่งเป็น ๔ ชุด ชุดละ ๓ ตัว และทุกชุดจะบวกกันได้เท่ากับ ๑๕ ได้แก่ “๓ ๗ ๕ ๔ ๖ ๕ ๑ ๙ ๕ ๒ ๘ ๕”

ในตำราตรีนิสิงเหมีกระบวนการคิดเลขทวาทสมงคลและอัตรทวาทสมงคลดังนี้

๑. นำเลขกำลังเทวดาอัฐเคราะห์บวกเข้าด้วยกันได้ ๑๐๘ แล้วจากนั้นเอาคุณพระสงฆ์ ๑๔ คูณกำลังเทวดาทั้งหมดคือ ๑๐๘ ได้ ๑๕๑๒

๒. นำเอาคุณพระธรรม ๓๘ หาร ๑๕๑๒ ได้ผลลัพธ์ ๓๙ เศษ ๓๐ เอา ๓๐ หาร ๓๙ ได้ผลลัพธ์ ๑ เศษ ๙ เอาผลลัพธ์กับเศษบวกกัน (๑+๙) ได้ ๑๐ เอาไปบวกกับ ๑๐๘ ซึ่งไม่ใช่เลขกำลังดาวอัฐเคราะห์ เลข ๑๐๘ อย่างหลังนี้มีที่มาจากการรวมคุณของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ตามแบบคัมภีร์รัตนมาลา ในขั้นตอนนี้จะได้ผลลัพธ์ ๑๑๘

๓. นำเอา ๙ (พระนพคุณ) หาร ๑๑๘ ได้ผลลัพธ์ ๑๓ เศษ ๑

๔. เอาผลลัพธ์มาลบกับเศษ (๑๓-๑) ได้ผลลัพธ์ ๑๒ ชื่อ ทวาทสมงคล

เลข ๑๒ นี้ถือว่าเป็นเลขสำคัญในคัมภีร์ตรีนิสิงเห เพราะเป็นเลขตั้งต้นในการคำนวณอัตรทวาทสมงคล สันนิษฐานว่า ผู้รจนาหมายเอาดวงดาวในจักรราศีทั้ง ๑๒ กลุ่มดาว ที่ปรากฏอยู่ตามแนวเส้นสุริยวิถี ดังนั้นการศึกษา คัมภีร์ตรีนิสิงเห ผู้ที่เรียนรู้คัมภีร์นี้จึงต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับดาราศาสตร์ ในลำดับต่อไปเป็นการทำอัตรทวาทสมงคลจากเลขทวาทสมงคล ดังนี้

๑. ตั้งเลขทวาทสมงคล (๑๒) เอา ๔ หาร ได้ผลลัพธ์ ๓ เป็นเลขตัวที่ ๑ แทนสัญลักษณ์ด้วยพญาราชสีห์ ๓ ตัว

๒. ตั้งเลขทวาทสมงคล (๑๒) เอา ๒ บวก เอา ๒ คูณ เอา ๔ หาร ได้ผลลัพธ์ ๗ เป็นเลขตัวที่ ๒ แทนสัญลักษณ์ด้วยพญาช้าง ๗ ช้าง

๓. ตั้งเลขทวาทสมงคล (๑๒) เอา ๒ ลบ เอา ๒ คูณ เอา ๔ หาร ได้ผลลัพธ์ ๕ เป็นเลขตัวที่ ๓ แทนสัญลักษณ์ด้วยพระเพชรฉลูกรรม ๕ องค์

๔. ตั้งเลขทวาทสมงคล (๑๒) เอา ๔ บวก ๔ หาร ได้ผลลัพธ์ ๔ เป็นเลขตัวที่ ๔ แทนสัญลักษณ์ด้วยเทวดา ๔ องค์

๕. ตั้งเลขทบาทสมทคลเอา (๑๒) เอา ๒ คุณ เอา ๔ ทาร ได้ผลลัพท์เป็น ๖ เป็นเลขตัวที่ ๕ แทนสัญลักษณ์ด้วย พระราชา ๖ องค์

๖. ตั้งเลขทบาทสมทคล (๑๒) เอา ๒ ลบ เอา ๒ คุณ เอา ๔ ทาร ได้ผลลัพท์ ๕ เป็นเลขตัวที่ ๖ แทนสัญลักษณ์ด้วยพระอินทร์ ๕ องค์

๗. ตั้งเลขทบาทสมทคล (๑๒) เอา ๒ คุณ เอา ๔ ทาร เอา ๒ ลบ เอา ๔ ทาร ได้ผลลัพท์เป็น ๑ เป็นเลขตัวที่ ๗ แทนสัญลักษณ์ด้วยยักษ์ ๑ ตน

๘. ตั้งเลขทบาทสมทคล (๑๒) เอา ๒ คุณ เอา ๔ ทาร เอา ๖ คุณ เอา ๔ ทาร ได้ผลลัพท์เป็น ๙ เป็นเลขตัวที่ ๘ แทนสัญลักษณ์ด้วยเทวดานพเคราะห์ ๙ องค์

๙. ตั้งเลขทบาทสมทคล (๑๒) เอา ๒ ลบ เอา ๒ คุณ เอา ๔ ทาร ได้ผลลัพท์ ๕ เป็นเลขตัวที่ ๙ แทนสัญลักษณ์ด้วยพระพรหม ๕ องค์

๑๐. ตั้งเลขทบาทสมทคล (๑๒) เอา ๔ ลบ เอา ๔ ทาร ได้ผลลัพท์ ๒ เป็นเลขตัวที่ ๑๐ แทนสัญลักษณ์ด้วยพระราชา ๒ องค์

๑๑. ตั้งเลขทบาทสมทคล (๑๒) เอา ๒ ลบ เอา ๓ คุณ เอา ๒ บวก เอา ๔ ทาร ได้ผลลัพท์ ๘ เป็นเลขตัวที่ ๑๑ แทนสัญลักษณ์ด้วยพระอรหันต์ ๘ องค์

๑๒. ตั้งเลขทบาทสมทคล (๑๒) เอา ๒ ลบ เอา ๒ คุณ เอา ๔ ทาร ได้ผลลัพท์ ๕ เป็นเลขตัวที่ ๑๒ แทนสัญลักษณ์ด้วยพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ที่อุบัติในภพที่นี้ (คัมภีร์ ตรีนีสิงเห: เลขที่ ๑๕)

จากที่กล่าวมานี้ อรรถาทบาทสมทคลนี้มีความหมาย ใช้แทนคุณพระรัตนตรัย เทพดาตลอดจนพญาสัตว์ เช่น เลข ๓ แทนราชสีห์ทั้ง ๓ เลข ๗ แทนพญาช้างทั้ง ๗ เลขชุด นี้ปรากฏอยู่ในยันต์โบราณเรียกว่ายันต์ตรีนีสิงเห ซึ่งภายใน ยันต์จะมีแต่ตัวเลขเพียงอย่างเดียว ไม่ปรากฏอักขระอื่นใด

สำหรับการลบผทตรีนีสิงเหกระทำโดยตั้งกำลังเทวดา บวก ลบ คุณ ทารกับกำลังพระรัตนตรัยสำเร็จเป็นอรรถาทบาท สมทคลแล้ว ก็เอาเลขกำลังในอรรถาทดงกล่าวมาคูณทารกัน ตามลำดับไป มีการลงยันต์ประทับแล้วเสก ผทที่ได้จากการ ลบเรียกว่าผทตรีนีสิงเห เชื่อกันว่ามีอำนาจใช้ป้องกัน คุณไสยและภูตผีปีศาจ ป้องกันการกระทำร้ายทั้งคุณผี คุณคนได้ทุกประการ ทั้งยังเป็นตบะเดชะมหาอำนาจ คงกระพันชาตรีทั้งคมอาวุธและป้องกันสัตว์ร้าย ตามที่กล่าว ไว้ในส่วนอุปเท่ห์ ดังที่ในคัมภีร์ตรีนีสิงเห กล่าวไว้ ว่า

อนึ่งท่านให้ตั้งตรีนีสิงเห (ทบาทสมทคล) ลง เอา ๓ คุณ ๓ ทารให้ได้ ๓ หน ให้ประทับด้วย ยันต์นารายณ์ถอดรูป ยันต์ตราพระราชสิทธิ์ และ สัพเพชนา พหุชาด้วยทุก ๆ ครั้งแล้วเสกด้วย คาถา ภควัมบดี ๓ คาบ^๕

อิติปิโสถอยหลัง ๓ คาบ แล้วลงซื้อตาม บรรณนาเอาผททาตัวไปแห่งใด ๆ คนทั้งหลาย เห็นเรว่าวาม จะบรรณนาสิ่งใด ๆ ก็ได้ตาม บรรณนา ถ้าทำได้เท่ากำลังวันยิ่งดี

กลหนึ่งท่านให้ตั้งตรีนีสิงเห (ทบาทสมทคล) ลง เอา ๗ คุณ ๗ ทารให้ได้ ๗ หน ชื่อพระยา ฉันทันต์ถอดรูป ให้ลงภควัมบดีองค์เดียว ๗ หน แล้วลงซื้อตามองค์พระตามบรรณนา หรือ จะเขียนลงที่หน้าผากก็ได้ แล้วเสกด้วยคาถา ภควัมบดี ๓ คาบ หรือตามกำลังวันก็ได้ เมื่อ เสร็จแล้วลบผทหน้าไปเถิด คนทั้งหลายเห็นเรา รักเราแล กลหนึ่งท่านให้ตั้งตรีนีสิงเห (ทบาท สมทคล) ลง เอา ๕ คุณ ๕ ทารให้ได้ ๕ หน ชื่อเพ็ชรฉลุกรรมถอดรูป แล้วลงซื้อกลางยันต์ ตามบรรณนา เสกด้วยคาถาภควัมบดี ๕ คาบ อิติปารมิตาติงสา อิติสพพญญุมาคตา อิติโพธิ มนุบุตโต อิติปิโสจเตนโม ๕ คาบ นโม ๕ คาบ

^๕ การกำหนดลมหายใจซึ่งเรียกว่าคาบคาถา กล่าวคือจะต้องว่าคาถาภายในจิตใจเดียว เรียกว่า ๑ คาบคาถา ถ้ายันต์ที่ท่านกำหนดให้เสก ๙ คาบ ๑๖ คาบ หรือ ๑๐๘ คาบ หมายถึงการทำคาบคาถาตามจำนวนครั้งที่กำหนด

อิติปิโส-ภควาติ ๕ คาบ ประทับตราพระราชสิทธิ์ ๕ คาบ แล้วเอาผงทาตัวเป็นเสน่ห์แก่คนทั้งหลาย เขาเห็นงามเหมือนเทวดา จะทำการอันใดก็ดียิ่งงาม (พรหม ขมาลา, ๒๔๘๑)

จากเนื้อหาในคัมภีร์ที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่าในแต่ละขั้นตอน (ในคัมภีร์เรียกว่ากล) จะเริ่มจากการตั้งทวาทสมงคล แล้วคุณหาร อัตรานั้นด้วยเลขทั้ง ๑๒ อัตรา โดยกระทำทีละอัตราเป็นจำนวนครั้งเท่ากับเลขในขั้นนั้น ๆ มีการประยงค์หรือรูปสัญลักษณ์บางอย่าง ซึ่งเลขที่ใช้คุณหารและรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ประทับลงไปมีผลทำให้ผงที่ได้ในแต่ละชั้น (แต่ละกล) มีอิทธิคุณแตกต่างกันไป

๓. การใช้สัญลักษณ์ในคัมภีร์ลบลพและระบบเลขยันต์

การเขียนรูปสัญลักษณ์มีความสำคัญในระบบเลขยันต์โบราณของไทย เนื่องจากในคัมภีร์เลขยันต์มีระบบสัญลักษณ์มากพอสมควร แต่ส่วนใหญ่รูปสัญลักษณ์ดังกล่าวมีที่มาจากคัมภีร์ลบลพทั้ง ๕ คัมภีร์ ซึ่งแต่ละคัมภีร์จะมีระบบสัญลักษณ์ที่ใช้ร่วมกันและที่แยกเป็นอิสระจำนวนมาก สัญลักษณ์เหล่านี้ยังไม่ได้รับการศึกษาวิเคราะห์ เพียงแต่สันนิษฐานตามรูปแบบที่ปรากฏ อาทิ รูปพระจันทร์ รูปพระอาทิตย์ อุณาโลม สัญลักษณ์เหล่านี้บ่งบอกว่าศักดิ์สิทธิ์ สามารถป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ทั้งเป็นเมตตามหานิยมตลอดจนยังความพินาศให้ศัตรู

ความเชื่อเกี่ยวกับสัญลักษณ์นี้มีอยู่ทั่วทุกมุมโลก อารยธรรมอียิปต์โบราณเชื่อว่าสัญลักษณ์ดวงพระเนตรแห่งฮอรัสจะสามารถขับไล่สิ่งชั่วร้ายได้ (R.T.Rundle Clark, 1959 : 93) ชาวยุโรปเหนือเชื่อการผูกธนูจากอักษรธนู (Bind rune, Icelandic) ว่ามีอำนาจโดยประการต่าง ๆ (Edred Thorsson, 1992 : 1-3) ชาวยุโรปทั่วไปเชื่อในสัญลักษณ์ของบรรดาเทวดาและปีศาจดังที่ปรากฏในคัมภีร์โซโลมอน (S.Liddell MacGregor Mathers, 1999 : 4) แม้แต่ชาวเอเชียก็มีความเชื่อในรูปสัญลักษณ์เช่นกัน ชาวจีนเชื่อในรูปหลก จือ ว่าสามารถใช้ทำนายทายทักสถานที่ต่าง ๆ รวม

ทั้งใช้แก้ไขปดเป่าสิ่งอัปมงคลได้ (กวนจื่อ แซ่ตั้ง, ๒๕๔๑ : ๑๑๗)

สำหรับชาวไทยโบราณสัญลักษณ์ที่เชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์มักปรากฏในรูปยันต์ต่าง ๆ ยันต์ที่เราเห็นโดยทั่วไปจะประกอบด้วยลายเส้นอาจจะเป็นรูปเลขาคณิตหรือรูปทรงอิสระตลอดจนรูปสัตว์ต่าง ๆ อักขระหรือมนต์ บางยันต์อาจเป็นตัวเลขเขียนไว้ในตารางหรือบริเวณใดบริเวณหนึ่งในยันต์นั้น รูปสัญลักษณ์ ที่พบบ่อย ๆ เช่น รูปองค์พระ รูปพระอาทิตย์ รูปพระจันทร์ ดังที่กล่าวไว้แล้วว่ายังไม่มีการศึกษารูปสัญลักษณ์เหล่านี้อย่างจริงจัง อาจทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนหรือไม่สามารถเข้าใจถึงแนวคิดอันเป็นที่มาของรูปสัญลักษณ์นั้น ๆ ตัวอย่างความเข้าใจเรื่องรูปองค์พระที่คลาดเคลื่อน เช่นที่กล่าวไว้ในบทความ เรื่อง ก่อนจะถึงพระเครื่อง : ปริัมปราคติในขุนช้างขุนแผน ที่ว่า

วงกลมหรือวงรีหมายถึงพระพุทธเจ้า...นอกจากนี้ลำดับตัวเลขต่าง ๆ ก็มีการเขียนลงในยันต์ด้วยตัวอักษรขอมเช่นกันเลขแต่ละตัวหมายถึงเทพเจ้าองค์หนึ่ง คาถาบทหนึ่ง หรือลำดับเลขที่ยาวกว่านั้นซึ่งมีนัยสำคัญเกี่ยวกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ (คริสต์ เบเคอร์และ ผาสุก พงษ์ไพโรจิตร์, ๒๕๕๘: ๒๐๓)

จะเห็นได้ว่าความเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์ยังปราศจากคำอธิบาย และไม่ทราบถึงที่มา ถูกเข้าใจว่าเป็นความเชื่อที่เน้นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์เพียงอย่างเดียว ด้วยการขาดองค์ความรู้ที่ถูกต้องนี้เอง จึงทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจวิชาเลขยันต์ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งในหมวดไสยศาสตร์กลายเป็นสิ่งที่มลาย ไม่สามารถอธิบายได้หรือสักแต่ว่าเชื่อกันต่อ ๆ มา ดังตัวอย่างข้างต้นที่ผู้เขียนเข้าใจว่า วงกลมหรือวงรีหมายถึงพระพุทธเจ้า อันที่จริงวงกลมหรือวงรีอาจหมายถึงสุญ มหาสุญหรือปรมัตตสุญ เมื่อนำวงรีสามวงมาวางซ้อนกันจะได้รูปองค์พระ ซึ่งมีความหมายถึงปรมัตตธรรม (ซึ่งจะได้ทำการศึกษาในข้อต่อไป) เหตุผลสำคัญประการหนึ่งเพราะผู้ศึกษาวิชาเลขยันต์ในภายหลังไม่ได้ให้ความสำคัญแก่คัมภีร์ลบลพเท่าที่ควร แต่กลับให้ความสำคัญแก่ตัว

รูปแบบสำเร็จของยันต์ต่าง ๆ มากกว่า เพราะสามารถนำเอาไปใช้งานได้ทันที เช่น นำไปลงบนผ้าเป็นผ้าประเจียด นำไปลงบนแผ่นโลหะเป็นตะกรุดหรือนำไปลงไว้ด้านหลังพระพิมพ์และเหรียญพระต่าง ๆ วัตถุมงคลเหล่านี้จะมีรูปยันต์พิสดารอาจจะเป็นยันต์เดียวหรือหลาย ๆ ยันต์ ล้วนเป็นการใช้อย่างฟุ่มเฟือย เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าคลังโดยการอาศัยจำนวน หรือแม้แต่การใช้รูปยันต์ประทับลงบนเครื่องใช้สมัยใหม่ เช่น เต็นท์สำหรับเดินป่า เพราะเชื่อว่าสามารถป้องกันอันตรายได้ แม้แต่การสักยันต์ลงบนร่างกายก็เช่นกัน ไม่เพียงแต่ความเข้าใจในรูปแบบที่สูญหายไป พิธีกรรมตามอย่างโบราณก็สูญหายไปด้วย เกี่ยวกับการศึกษาวิชาเลขยันต์ อาจารย์แพทย์ สาริกบุตร มีความเห็นว่าผู้ที่ศึกษาควรได้ศึกษาคัมภีร์ลพวงเป็นปฐม ดังที่ได้กล่าวไว้ใน พระคัมภีร์พระเวท ตติยะบรรพ ว่า

วิชาที่เรียนขั้นแรกก็คือวิชาทำผง ได้แก่เรียนทำปถมังเสียก่อน...ลง (ยันต์ต่าง ๆ) ไปลบไปตามวิธีจนชำนาญ และมีได้ทำกันวันสองวันทำกันเป็นแรมเดือนแรมปีทีเดียว ถึงกับนำเอาผงที่ทำนั้นมาสร้างเป็นพระเครื่องได้ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะเหตุว่า การทำผงนั้นเป็นการหัดทำสมาธิขั้นแรกอย่างเอกอุ กระทำพร้อมกันทั้งองค์สามคือทางกายใช้มือขีดเขียนตัวอักษรลงไปพร้อมกับทางวาจา ซึ่งปริกรรมท่องบ่นสูตรและคาถาที่ทำต่าง ๆ ไปพร้อมกับอาการกิริยาที่เขียนทางใจต้องสำรวมควบคุมเพ่งเล็งตัวอักษรมิให้เขียนผิดพลาด และคาถาต่าง ๆ ที่ว่าไปก็ต้องให้พร้อมกับการเขียน บางตอนก็มีการปลุกเสกไปด้วย นับว่าเป็นเครื่องล่อในการหัดทำสมาธิเป็นอย่างดี เพราะมิใช่ว่าจะเขียนอย่างเดียว พอเขียนเสร็จบังเกิดขึ้นแล้วก็กลับเสียบังเกิดเป็นขึ้นใหม่ต่อไปอีก เกิดดับอยู่เช่นนี้สลับกันไป จนท้ายที่สุดถึงองค์พระและลบเข้าสู่สุญนิพพาน (แพทย์ สาริกบุตร, ๒๕๐๑ : ๑)

ความเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่ปรากฏในระบบเลขยันต์จึงมีความสำคัญ เพื่อที่จะสามารถเข้าใจแนวคิดของผู้ที่ประพันธ์คัมภีร์เลขยันต์ต่าง ๆ หรือผู้ที่คิดประดิษฐ์ยันต์ที่มีความหลากหลาย อย่างไรก็ตาม สัญลักษณ์ที่มีอยู่ในคัมภีร์เลขยันต์มีอยู่มาก แต่ที่จะนำมาศึกษาในบทความนี้เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญมากในคัมภีร์ลพวงโดยเฉพาะคัมภีร์ตรีนิสิงเห ซึ่งจะได้อธิบายในข้อต่อไป

๔. สัญลักษณ์องค์พระและสุญนิพพานในคัมภีร์ตรีนิสิงเห

เนื้อหาของคัมภีร์ลพวงทั้ง ๕ คัมภีร์มีรูปแบบทางสัญลักษณ์ที่หลากหลาย แต่มีสัญลักษณ์ ๕ สัญลักษณ์ที่คัมภีร์ทั้ง ๕ เล่มใช้ร่วมกัน ได้แก่ พระจันทร์ พระอาทิตย์ อุณาโลม องค์พระและสุญนิพพาน ซึ่งเป็นที่มาของข้อสันนิษฐานที่ว่า คัมภีร์ลพวงทั้ง ๕ คัมภีร์นี้แต่งขึ้นโดยนักปราชญ์คนเดียวกัน หรือกลุ่มนักปราชญ์ที่มีแนวคิดเดียวกัน จึงมีการใช้รูปสัญลักษณ์และการสื่อความหมายไปในแนวทางเดียว รวมทั้งความคิดรวบยอดต่อองค์ความรู้ในขั้นตอนสุดท้ายเหมือนกันทุกคัมภีร์กล่าวคือ จะจบด้วยองค์พระและสุญนิพพาน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเมื่อบรรลุวิโมกขธรรมแล้วย่อมถึงซึ่งพระนิพพาน

๔.๑ สัญลักษณ์องค์พระ

สัญลักษณ์องค์พระเป็นสัญลักษณ์สำคัญยิ่งในระบบเลขยันต์ไทยโบราณ ยันต์ส่วนใหญ่มักจะประกอบด้วยสัญลักษณ์องค์พระองค์เดียวหรือหลายองค์ โดยทั่วไปอนุมานว่าหมายถึงพระพุทธเจ้า สิ่งที่น่าสนใจอยู่ที่แนวคิดเกี่ยวกับองค์พระซึ่งเกี่ยวข้องกับพุทธคุณหรือพุทธานุภาพ อันเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงไปยัง “ตถาคตโพธิศรัทธา” ศรัทธาเชื่อในการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การที่เชื่อว่าพระองค์เป็นสัมมาสัมพุทธะ ทรงไว้ด้วยพระคุณทั้ง ๙ ประการ ความศรัทธาดังกล่าวนำไปสู่ความคิดเชิงรูปสัญลักษณ์ตลอดจนการสร้างพระพุทธรูปและพระพิมพ์ในฐานะเครื่องระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อเป็นพุทธานุสสติ การเคารพบูชา

ในรูปแบบของบุคคลจึงพัฒนาเป็นแบบสัญลักษณ์เชิงนามธรรมมากขึ้น กล่าวคือ แรกเริ่มนั้นเป็นการเคารพบูชาสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น รอยพระพุทธบาท พระศรีมหาโพธิ์ แล้วพัฒนามาเป็นการระลึกถึงองค์คุณแห่งการตรัสรู้ อันจะยังให้ข้ามพ้นห้วงวัฏสงสาร คือ พระนวลโลกุตตรธรรม แล้วพัฒนาไปสู่รูปแบบทางสัญลักษณ์ที่สามารถแสดงแนวคิดเชิงนามธรรมได้ เช่น รูปพระเนาวอุมาโลม เป็นต้น พัฒนาการนี้อาจพบได้ในเรื่องเกี่ยวกับพระกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเช่นกัน ซึ่งเป็นการอธิบายระหว่างบุคลาธิษฐานกับธรรมาธิษฐานได้อย่างชัดเจน

ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีการกล่าวถึงเรื่องพระกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแยกออกเป็นสองลักษณะคือ รูปกายและธรรมกาย รูปกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ได้แก่ รูปกายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้ายที่เป็นมนุษย์ ในพระไตรปิฎกมีคัมภีร์อธิบายถึงลักษณะแห่งมหาบุรุษ ๓๒ ประการและอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการว่าเป็นลักษณะของรูปกายของผู้ที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายหรือเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ดังที่กล่าวไว้ในลักษณะสูตร ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการเหล่านี้แล ที่มหาบุรุษ ประกอบแล้วย่อมเป็นเหตุให้มีคติเป็นสองเท่านั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ ถ้าครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฯลฯ อนึ่งถ้าพระมหาบุรุษนั้นออกจากเรือน ทรงผนวชเป็นบรรพชิต จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (ที.ปา. (ไทย มมร.) ๑๖/๑๓๐/๒)

บุคคลผู้ประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะยังคงมีคติเป็นสอง เนื่องจากลักษณะดังกล่าวยังไม่ถือว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย ด้วยเหตุที่ว่า มหาบุรุษลักษณะเป็นคุณสมบัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระเจ้าจักรพรรดิ แสดงให้เห็นว่ามหาบุรุษลักษณะไม่ได้เป็น

เหตุแห่งการบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณโดยตรง อีกทั้งรูปกายที่เป็นมนุษย์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังคงตกอยู่ภายใต้สามัญลักษณะต้อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย เฉกเช่นเดียวกับมนุษย์ทั่วไป ซึ่งไม่อาจแสดงถึงคุณสมบัติที่แท้จริงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ในการอธิบาย “พระกาย” (ไม่ใช่ร่างกาย) ที่เกี่ยวกับการบรรลุธรรมและความหลุดพ้นนั้น ท่านมุ่งอธิบายด้วยคำว่า “ธรรมกาย” ซึ่งมีความหมายว่า ประชุมแห่งธรรมหรือกองแห่งธรรม และธรรมในที่นี้ท่านมุ่งแสดงถึง นวลโลกุตตรธรรม ได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ และพระนิพพาน ๑ เป็นสำคัญ ธรรมกายนี้เองสามารถเป็นเครื่องแสดงถึงการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือการบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ดังที่ท่านได้แสดงไว้ในอรรถกถาสังฆาภิธานสูตรว่า

ภิกษุ นั้นเมื่อไม่บำเพ็ญปฏิบัติที่เราตถาคตกล่าวแล้วให้บริบูรณ์ ก็ชื่อว่า เป็นผู้อยู่ไกลเราตถาคตทีเดียว เราตถาคต ก็ชื่อว่า อยู่ไกลเธอเหมือนกัน ด้วยคำนี้พระองค์ทรงแสดงว่า การเห็นพระตถาคตเจ้า ด้วยมังสจักขุก็ดี การอยู่รวมกันทางรูปกายก็ดี ไม่ใช่เหตุ (ของการอยู่ใกล้) แต่การเห็นด้วยญาณจักขุเท่านั้นและการรวมกันด้วยธรรมกายต่างหาก เป็นประมาณ (ในเรื่องนี้) ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะว่าภิกษุนั้นไม่เห็นธรรม เมื่อไม่เห็นธรรม ก็ไม่เห็นเราตถาคต ... โลกุตตรธรรม ๙ อย่าง ชื่อว่า ธรรม ก็เธอไม่อาจจะเห็นโลกุตตรธรรมนั้นได้ ด้วยจิตที่ถูกอกภิชฌาเป็นต้นประทุษร้าย เพราะไม่เห็นธรรมนั้น เธอจึงชื่อว่า ไม่เห็นธรรมกาย สมจริงตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ดูก่อนวัคคิ เธอจะมีประโยชน์อะไร ด้วยกายอันเปื่อยเน่านี้ที่เธอได้เห็นแล้ว ดูก่อนวัคคิ ผู้ใดแลเห็นธรรม ผู้นั้น ก็เห็นเราตถาคต ผู้ใดเห็นเราตถาคต ผู้นั้น ก็เห็นธรรม ดังนี้ (ขุ.อิติ.อ. (ไทย มมร.), ๔๕/๕๖๒.)

จากที่อรรถกถาได้แสดงความหมายของธรรมกาย คือนวโลกุตตรธรรม (ธรรมเหนือโลก ๙ ประการ) ได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ และนิพพาน ๑ (โสคาปัตติมรรค โสคาปัตติผล สกทาคามิมรรค สกทาคามิผล อนาคามิมรรค อนาคามิผล อรหัตตมรรค อรหัตตผลและพระนิพพาน) การที่พระอรรถกถาจารย์มุ่งแสดงการเห็น “ธรรมกาย” อันเป็นสภาวะธรรม จึงไม่ใช่การเห็นด้วยมังสจักขุแต่อย่างใด แต่ต้องเป็นการเห็นด้วยปัญญาจักขุเท่านั้น กล่าวคือการเห็นแจ้งในพระจตุราริยสัง มิ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เชื่อว่าเห็นธรรม เช่น ครั้งที่พระองค์ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและพระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม เหมือนกับที่กล่าวไว้ในอรรถกถาสังฆาฏิสูตรว่า “เพราะความรู้อย่างนี้ คือเข้าใจได้แก่ทราบ ลัจจธรรมทั้งสี่ ในตอนต้นด้วยญาณตาปริยญา และตีรณปริยญาตามสมควร” (ขุ.อิติ.อ. (ไทย มมร.), ๔๕/๕๖๓) นอกจากอริยสัง ๔ แล้ว การหยั่งเห็นปฏิจาสมุปบาทที่ชื่อว่า การเห็นพระธรรมกายดังกล่าวที่ว่า “ผู้ใดเห็นปฏิจาสมุปบาทผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นปฏิจาสมุปบาท” (ม.ม. (ไทย), ๑/๓๔๖/๕๒๘.)

คัมภีร์ตรีนีสิงเหมีการทำองค์พระ โดยอธิบายที่มาของส่วนประกอบที่นำมาสร้างเป็นองค์พระไว้ดังนี้ ให้นำเอาเลข อัตราทวาทสมงคล คือ ๓ ๗ ๕ ๔ ๖ ๕ ๑ ๙ ๕ ๒ ๘ ๕ จากนั้นนำมาหารด้วย ๕ ซึ่งเป็นวิธีการแบบโบราณจะได้ผลลัพธ์เป็น ๗ ๕ ๐ ๙ ๓ ๐ ๓ ๐ ๕ ๗ จากนั้นให้นำเอาศูนย์ทั้งสามตัวมาทำเป็นองค์พระ ดังที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ตรีนีสิงเหว่า “จึงให้นำศูนย์ทั้งสามนี้มาทำเป็นองค์พระ ศูนย์หน้าเป็นพระเศียร ศูนย์กลางเป็นองค์ ศูนย์ท้ายเป็นพระบาท” (ตำราตรีนีสิงเห : เลขที่ ๑๖)

จะเห็นได้ว่าการที่นำเลขศูนย์ทั้งสามมาสร้างเป็นองค์พระอาจจะสามารถอธิบายถึงพระธรรมกายของ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งปวงได้ “ธรรมกาย” ในแง่พุทธปรัชญา นอกจากจะหมายถึงหมวดหมู่ของพระธรรมแล้ว ตามแนวคิดฝ่ายมหายาน ยังหมายถึงกายอันเกิดจากธรรม ไม่มีเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุดเป็นภาวะที่ไม่ขึ้นอยู่กับกาลและเทศะ (Suzuki Daisetz Teitaro, 1970 : 261) แสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปเจ้าทุกพระองค์นั้นเสมอด้วยพระธรรม ถึงแม้ในแง่ของรูปร่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะมีความแตกต่างกันในด้านสัดส่วนความสูง พระพุทธรูปเจ้าทุกพระองค์ล้วนมีธรรมกาย คือ การตรัสรู้ธรรมเดียวกัน อันได้แก่โลกุตตรธรรมมีพระนิพพานเป็นที่สุด ในคัมภีร์ฝ่ายมหายิมิกะได้อธิบายว่า ธรรมกายคือ ความว่างจากกิเลสอาสวะ ดังนั้น ธรรมกายจึงเท่าๆกับศูนย์ตา^๖ เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๖ พระนาคราชผู้ให้กำเนิดนิยามายิมิกะ เผยแพร่ปรัชญาศูนย์ตาทิณ ได้นำเสนอเรื่องศูนย์ตาโดยอธิบายว่า สิ่งทั้งปวงเป็นศูนย์ตา (ศูนย์ยะ) (สรุวม ศูนย์ม) (เสถียร โพธิ์นันทะ, ๒๕๔๑ : ๕๒) การสร้างองค์พระจากเลขศูนย์นี้จึงเป็นการใช้ค่าทางคณิตศาสตร์เพื่ออธิบายคุณลักษณะของธรรมกาย อันเป็นกายที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ล้วนมีความเสมอภาคกัน นับว่าเป็นภูมิปัญญาของผู้รจนาคัมภีร์ที่ก่อปรด้วยอุบายธรรม

๔.๒ สัญลักษณ์สุญนิพพาน

สัญลักษณ์ที่สำคัญอีกสัญลักษณ์หนึ่งที่ปรากฏในคัมภีร์ลพพทั้ง ๕ คัมภีร์ คือ สัญลักษณ์ สุญนิพพานหรือคัมภีร์ลพพบางฉบับเรียกว่า “นิพพานสุญ” ซึ่งจะอยู่ในขั้นตอนสุดท้ายของการลพพทั้ง ๕ หมายความว่าในการลพพแต่ละคัมภีร์ ในขั้นตอนเริ่มต้นแม้มีความแตกต่างกันไปทั้งขั้นตอนและวิธีการเสก แต่ในท้ายสุดทุกคัมภีร์จบเหมือนกันคือเกิดเป็นนิพพานสุญเป็นที่สุด ดังเช่นในคัมภีร์ปถมังตอนจบ จะลพมหาสุญเป็นสุญนิพพาน ดังนี้ “ตติย มหาสุญญการโลปนิพพาน ปรม สุญญา ลพมหาสุญเป็นนิพพานสุญ” (คัมภีร์ปถมัง : เลขที่ ๓๐ ม. ๔)

^๖ คำภาษาสันสกฤตเทียบได้กับคำว่า สุญญตา ในภาษาบาลี

ในคัมภีร์ตรีนีสิงเหมีการลบลองค์พระแล้วบังเกิดเป็น
สูญสามวงซ้อนกันเช่นเดียวกันกับในคัมภีร์ปถมัง จากนั้นลบ
แล้วเกิดเป็นสูญนิพพาน ใช้บทเรียกสูตรว่า *นิพพานํ ปรมั
สฺสยํ* (นิพพานเป็นสูญอย่างยิ่ง) การทำผงในชั้นท้ายสุดนี้
แสดงให้เห็นนัยของโบราณจารย์ผู้รจนาคัมภีร์
ตรีนีสิงห์เกี่ยวกับพระนิพพาน ว่า ว่างเปล่าจากความเป็น
ตัวตนหรือขั้น ๕ เมื่อพิจารณาจากขั้นตอนก่อนหน้าที่ทำ
เป็นรูปองค์พระจากเลขศูนย์ทั้งสาม แสดงความหมายถึง
ธรรมกาย (พระโลกุตตรธรรม) จากนั้นทำเป็นศูนย์สามวง
ซ้อนกัน เรียกว่า สูญ มหาสูญ และปรมัตตสูญ แสดงภาวะ
ของความว่างจนถึงว่างอย่างยิ่ง การเขียนเป็นสูญสามวง
ซ้อนกันอาจมองได้ว่าเป็นการมององค์พระที่เกิดจากสูญทั้ง
สามแต่เป็นการมองจากมุมมองด้านบน และสามารถตี
ความหมายว่าสูญทั้งสามวงอาจหมายถึงสูญธาตุทั้งสาม
ระดับคือ

ก. สูญวงแรก หมายถึงบุคคลสูญญตา คือ การเพิก
ถอนความยึดมั่นถือมั่นว่า สัตว์ บุคคล ด้วยเหตุที่บุคคล
ย่อมสำคัญว่า ขั้น ๕ เป็นอัตตา แต่แท้จริงแล้วขั้น ๕ ก็
มิใช่อัตตา ดังนั้นท่านจึงกล่าวว่า โดยปรมัตถ์แล้ว มีแต่ทุกข์
เท่านั้นที่เกิดขึ้น มีแต่ทุกข์เท่านั้นที่ตั้งอยู่ และมีแต่ทุกข์
เท่านั้นที่ดับไป ซึ่งทุกข์ในที่นี้หมายถึง ทุกขสภาวะ คือภาวะ
ที่ต้องเปลี่ยนแปลง ไม่อาจรักษาคุณสมบัติเดิมเอาไว้ได้
ดังที่พระนาคนเสนได้กล่าววิชันาปัญหาของพระยามิลินท์
ถึงความมีและไม่มีแห่งบุคคล ว่า มหาบพิตรว่าเสด็จโดย
รถ แล้วรถอยู่ที่ไหน งอนรถเป็นต้น เป็นรถหรือ ฯลฯ
โดยนัยเดียวกัน คำว่าสัตว์เป็นคำสมมุติเรียกสิ่งที่รวมกัน
(ขั้น ๕) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓ : ๒๗)

หากวิเคราะห์ลงไปปรากฏแห่งแห่งกองทุกข์นี้สรุปลงใน
สังโยชน์ ๑๐ ประการ อันหมายถึงกิเลสที่ผูกพันสัตว์เอาไว้
กับสังสารวัฏ อันได้แก่ สักกายทิฏฐิ ความเห็นในขั้น ๕ ว่า
เป็นตัวตน วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัยในเรื่องการเวียนว่าย
ตายเกิด สีลัพพตปรามาส ความยึดมั่นในศีลพรตโดยขาด
ความเข้าใจ ในที่นี้แม้แต่การเข้าไปยึดติดถือกุศลธรรม
เพื่อผลคือกามสุขตัญญิหรือเพื่อที่จะได้ตีเลศกว่าบุคคลอื่น
จัดเป็นสีลัพพตปรามาสทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่าตราบเท่าที่จิตยัง

ไม่หยั่งลงสู่ความเป็นจริงของปรมัตตธรรม ได้แก่ รูปและนาม
จนสามารถยังวิปัสสนาญาณในขั้นที่มคจิตเบื้องต้นเกิดขึ้น
ตราบนั้นการถือศีลพรตเหล่านั้นยังถือว่าไม่บริสุทธิ์ หากมี
ผู้แย้งขึ้นว่า ปุณฺชนที่แตกฉานในพระธรรม มีความเข้าใจ
พระสูตร และพระปรมัตถ์เล่า ศีลพรตของเขาเหล่านั้นก็ควร
บริสุทธิ์ การกล่าวเช่นนี้เป็นความเข้าใจที่ผิด จิตของปุณฺชน
นั้นหากกล่าวโดยสภาวะ จิตที่สัมปยุตด้วยวิจิกิจฉาและทิฐิยัง
สามารถเกิดขึ้นได้ ความเข้าใจดังกล่าวเป็นเพียงความเข้าใจ
ในอรรถและพยัญชนะ มิได้เข้าใจในสภาวะ ยกตัวอย่างเช่น
ผู้ที่เคยศึกษาเรื่อง วิปัสสนาญาณ ก็มีความเข้าใจในเรื่องเหล่านี
นั้น สามารถกล่าวได้ อธิบายได้แจ่มแจ้ง แต่ก็มีเชื่อว่าท่านจะ
ต้องบรรลुวิปัสสนาญาณใด ๆ ในที่นี้ปัญญาที่ทำให้เข้าใจใน
ข้อธรรมเป็น สุตตมยปัญญา และจินตมยปัญญา ยังไม่ใช่
ภาวนามยปัญญา ดังนั้นสีลัพพตปรามาสจะขาดสิ้นด้วย
มคจิตเบื้องต้นเท่านั้น ส่วนสังโยชน์ที่เหลือ ได้แก่ กามราคะ
ความกำหนัดยินดีในกามคุณอารมณ์ (รูป เสียง กลิ่น รส
สัมผัส) ปฏิฆะ ความขัดเคืองใจ รูปราคะ ความปรารถนาใน
รูปภพ อรูปภพ ความปรารถนาในอรูปภพ มานะ ความถือตัว
อุทัจจะ ความพองขึ้น และ อวิชชา ความไม่รู้ในอริยสัจ จะ
ขาดสิ้นเมื่อมคจิตในลำดับต่อไปบังเกิดขึ้น ดังนั้น สังโยชน์
ทั้ง ๑๐ ประการขาดสิ้นไปเพราะการหยั่งเห็นบุคคลสูญญตา
ส่วนขั้นตอนในการหยั่งเห็นนั้นคือ การที่จิตดำเนินไปตาม
วิปัสสนาญาณนั่นเอง เช่น ในเบื้องต้น หากจิตกำหนดรู้
รูป นาม ที่เกิดดับได้ รู้ว่าสิ่งนี้ไม่ใช่ตัวตน มีความไม่เที่ยง
ผันแปรคงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ จิตเข้าสู่ นามรูปปริเฉทญาณ
หยั่งเห็นบุคคลสูญญตาในขั้นต้น เมื่อกระทำให้เจริญขึ้นไป
ย่อมสมบูรณ์ตามลำดับสามารถละสังโยชน์ทั้งหมดได้ บุคคล
สูญญตาจึงสมบูรณ์โดยประการฉะนี้

ข. สูญวงที่สอง หมายถึง “มหาสูญ” คือ “อัมมสูญ
ญตา” การเพิกถอนความยึดมั่นถือมั่นในธรรมอันเป็นสิ่งที่
ละเอียดอ่อนยิ่งขึ้นไปอีก กล่าวคือบุคคลบางจำพวกแม้ไม่
ยึดมั่นถือมั่นในสัตว์ บุคคล แล้ว แต่ยังเข้าไปยึดในธรรม เช่น
ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นต้น ว่าต้องมีอยู่จริง (อุปาทานใน
ธรรม) แต่ในพระสูตรเถรวาทมีกล่าวไว้ใน *อลคตฺทูปมสูตร*
ว่า

ภิกษุทั้งหลายเราแสดงธรรมมีอุปมาด้วยทุน เพื่อต้องการสลัดออก ไม่ใช่เพื่อต้องการยึดถือ ฉะนั้นแลเธอทั้งหลายรู้ถึงธรรม มีอุปมาด้วย ทุนที่เราแสดงแล้วแก่ท่านทั้งหลาย พึงละแม้ ซึ่งธรรมทั้งหลาย จะป่วยการกล่าวไปใยถึง อธรรมเล่า (ม.ม. (ไทย มมร.), ๑๘/๒๘๐/๒๗๑-๒๗๒)

และในคัมภีร์วิสุทธิมรรค^๗ กล่าวไว้ว่า

อริยสังขสองประการแรก (ทุกข์และสมุทัย) ว้างจากความเที่ยง ความงาม ความสุข และ อัตตา นิพพาน ว้างจากอัตตา มรรคว้างจากความเที่ยง ความสุข และอัตตา สุตญญา ในจตุราริยสังขเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้ (พระพุทธโฆษาจารย์ : ๑๐๒)

ข้อความที่ยกมาเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่า ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นไม่ได้ต้องการให้ยึดถือในพระธรรม ด้วยเหตุที่ พระธรรมเปรียบดังเครื่องชำระอาสวะกิเลส เมื่ออาสวะกิเลสสิ้นไปก็ไม่จำเป็นต้องยึดถือไว้ในขั้นนี้ เมื่อสามารถหยั่งเห็นบุคคลสุญญตาได้จริง ย่อมเห็นธัมม-สุญญตด้วย เพราะเมื่อไม่มีอุปาทานในตน และสิ่งอันเนื่องด้วยตน ก็ย่อมไม่มีอุปาทานในสิ่งอันตนได้สำเร็จ ได้บรรลุ ส่วนที่มีผู้ถกเถียงกันถึงความมีอยู่ของสภาวะบางอย่าง เช่น ปรวิชาติ วาโยชาติ อาโปชาติ เตโชชาติ ว่าเป็นสภาพที่ต้องมีอยู่ เช่นนี้เป็นความเข้าใจผิด เพราะเหตุว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงสรรพสิ่งและโลก ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสิ่งทั้งปวงแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงฟังข้อนี้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นสิ่งที่ทั้งปวง จักชุกกับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับโผฏฐัพพะ ใจกับธรรมารมณ์ อันนี้เรากล่าวว่า สิ่งทั้งปวง (ส. สฬา (ไทย มมร.), ๒๘/๒๔/๒๖)

และตรัสเรื่องโลกกับท่านสมิทธิ ว่า

ดูก่อนสมิทธิ จักขุ รูป จักขุวิญญาณ ธรรมที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจักขุวิญญาณ มีอยู่ ณ ที่ใดโลก หรือการบัญญัติว่าโลกก็มีอยู่ ณ ที่นั้น ฯลฯ ใจ ธรรมารมณ์ มโนวิญญาณธรรมที่จะพึงรู้แจ้งด้วยมโนวิญญาณ มีอยู่ ณ ที่ใด โลก หรือการบัญญัติว่าโลกก็มีอยู่ ณ ที่นั้น ฯ (ส. สฬา (ไทย มมร.), ๒๘/๓๕/๓๔)

ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดสรรพสิ่งและโลก โดยการรับรู้ทางอายตนะเป็นสำคัญ โดยมีวิญญาณเป็นสิ่งที่เข้าไปรู้ เมื่อบุคคลหยั่งเห็นบุคคลสุญญตา มองเห็นสิ่งทั้งหลายด้วยปัญญาจักขุโดยปราศจากอุปาทานว่าเป็นตัวตนแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะมีอุปาทานในธรรมอีก วงกลมวงที่สองนี้จึงแสดงธัมมสุญญตา

ค. สุตวงที่สาม หมายถึง “ปรมัตตสุญ” คือ “สุญญตาสุญญตา” ความสุญในสองส่วนแรก ได้แก่ บุคคลสุญญตา และธรรมสุญญตาก็ทรงสภาวะเป็นสุญญตาเช่นเดียวกัน จึงเกิดเป็นปรมัตตสุญ โดยอาการที่ไม่พึงเข้าไปยึดถือว่าเป็นความจริง หรือมีความจริงอยู่นอกเหนือไปจากสิ่งที่สุญเหล่านั้น หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง เมื่อเห็นว่าทุกสิ่งล้วนด้วยสุญญตาจึงเกิดวิกลปปฏิฐิ (ความเห็นที่คลาดเคลื่อน) ว่า เช่นนั้นแล้วสุญญตาต้องมีอยู่จริง หรือมีอยู่ต่างหากไม่อาจสูญไปด้วย จึงเกิดความยึดถือในสุญญตาขึ้น ดังนั้นการหยั่งเห็นสุญญตาในสุญญตาได้ จึงถือว่าปฏิฐินั้นพ้นไปจากอุปาทานอย่างแท้จริง และท้ายที่สุดจึงลุล่วงสุญญตาสัมบูรณ์คือพระนิพพาน จากขั้นตอนนี้โบราณจารย์จึงเขียนรูป “สุตฺตนิพพาน” ในขั้นตอนท้ายสุดของการลบผงทั้ง ๕ คัมภีร์ เพื่อเป็นการแสดงแนวคิดของความว่างอย่างยิ่ง ความว่างที่พ้นไปจากการยึดถือทั้งปวง เป็นการแสดงคุณลักษณะของพระนิพพาน

คำว่า “นิพพาน” มาจากศัพท์คือ นิ (แปลว่าพ้น)+วาน (ธรรมอันเป็นเครื่องร้อยรัด) แปลความว่า ธรรมที่พ้นไปจาก

^๗ ภาษาบาลีใช้ วิสุทธิมรรค

เครื่องร้อยรัดคือตัณหา (วานสงขตยา ตณฺหา นิฺกฺขนตตฺตานิพฺพาน) (วรรณสิทธิ ไททยะเสวี, ม.ป.ป.:๑๑๔) กล่าวคือสัตว์ทั้งหลายที่เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏนั้นภพนั้นชาติไม่ถ้วนและจะต้องเกิดตบอยู่อย่างนี้เรื่อยไป ก็เพราะอาศัยตัณหาคือความยึดติดในอารมณ์ เป็นดังพันธุนาการที่ร้อยรัดสรรพสัตว์เอาไว้ในวัฏฏะ โดยสภาวะลักษณะแล้วพระนิพพานมีสันติลักษณะ มีความสงบจากกิเลสและขันธทั้งหลาย ดังนั้นเมื่อพระอรหันต์นิพพานแล้ว ย่อมพ้นไปจากความเกิดและความตายเพราะความดับสิ้นไปของตัณหานิพพานที่เป็นอารมณ์ชื่อว่า นิพพานปรมาตฺถ์ นอกจากนี้ยังมีการใช้คำว่า “สุญญตนิพพาน” เพราะอาการที่สงบจากปิลิโธ^๔ นอกจากนี้ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคได้อธิบายว่า

พระโยคาวจรพิจารณาเห็นสังขารนิमितโดยความเป็นภัย มีจิตน้อมไปในนิพพานอันไม่มีสังขารนิमितเพิกเฉยความเป็นไปแล้ว คำนี้ถึงนิพพานอันเป็นที่ดับ ไม่มีสังขารนิमितแล้วย่อมเข้าสู่สมาบัตินี้ชื่อว่า อนิมิตตสมาบัติ พิจารณาเห็นตัณหาอันเป็นที่ตั้งโดยความเป็นภัย มีจิตน้อมไปในนิพพานอันไม่มีตัณหาเป็นที่ตั้ง เพิกเฉยความเป็นไปแล้ว คำนี้ถึงนิพพานอันเป็นที่ดับ ไม่มีตัณหาเป็นที่ตั้งแล้ว ย่อมเข้าสู่สมาบัติ นี้ชื่อว่า อัปปณิหิตสมาบัติพิจารณาเห็นความถ้อยมั่นว่าตนโดยความเป็นภัยมีจิตน้อมไปในนิพพานอันว่างจากเพิกเฉยความเป็นไปแล้ว คำนี้ถึงนิพพานอันเป็นที่ดับว่างจากตนแล้วย่อมเข้าสู่สมาบัติ นี้ชื่อว่า สุญญตสมาบัติ. (ขุ.ป. (ไทย มมร.), ๖๘/๒๐๓/๕๙๑)

พระนิพพานจึงเป็นปรมาตธรรมที่มีอยู่จริงโดยสภาวะหากสงเคราะห์เข้าไปในอริยสัจ ๔ พระนิพพานเป็นนิโรธสัจ เพราะเป็นธรรมที่ดับเสียซึ่งทุกข์สัจ และสมุทัยสัจ เข้าถึงได้โดยมรรคสัจ ดังนั้นโดยนัยแห่งอริยสัจ ๔ นั้นมิได้ปนอยู่

ในกันและกัน มีวินิจฉัยไว้ในอภิธัมมวาทาร วจนาโดยท่านพุทธทศตะ ว่า

อนึ่ง ขึ้นชื่อว่าความสิ้นไปแห่งกิเลส อันผู้เป็นสัตว์บุรุษทั้งหลาย ย่อมกระทำให้ขึ้น ด้วยข้อปฏิบัติตามสมควร(มรรค) แต่ว่าพระนิพพาน ใคร ๆ ทำขึ้นไม่ได้ ทำให้เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นพระนิพพานจึงเป็นอมตะเป็นอสังขตะมีอยู่จริง (พระพุทธทศตะ, ๒๕๓๐ : ๓๑๘-๓๒๐)

นอกจากนี้แล้วในขณะแห่งมรรคจิตนั้นอนิมิตตสภาวะก็ดี อัปปณิหิตสภาวะก็ดี หรือสุญญตสภาวะก็ดี ย่อมเป็นอารมณ์ให้มรรคจิต นอกจากนี้ยังปรากฏข้อความใน นิพพานอรรถกถาปัญหา พระยามิลินท์ได้ตรัสถาม พระนาคเสนว่า

พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ถ้าว่าพระนิพพานนั้นไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นแล้ว ไม่เป็นธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นแล้ว ไม่เป็นธรรมควรจะให้เกิดขึ้น ไม่เป็นอดีต ไม่เป็นอนาคต ไม่เป็นปัจจุบัน ไม่เป็นธรรมอันบุคคลพึงรู้แจ้งด้วยจักขุ... พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ถ้าอย่างนั้น พระผู้เป็นเจ้าอ้างนิพพานไม่มีเป็นธรรมดา นิพพานย่อมไม่มี พระนาคเสนวิลัชนาว่า ขอถวายพระพรนิพพานมีอยู่ พระนิพพานอันบัณฑิตพึงรู้แจ้งด้วยใจ อันหมดจดวิเศษแล้ว... (มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓ : ๓๕๒)

อนึ่ง นิพพานก็มีได้เป็นเช่นสถานที่และมีอยู่ล่วงหน้าจิต เพื่อให้ผู้บรรลุไปแล้วไปสู่ยังที่แห่งนั้น เหมือนเช่นบ้านเมืองอันมีอยู่ก่อนการเดินทางเข้าไป ดังปรากฏใน นิพพานปัญฐานปัญหา ว่า

โอกาสอันเป็นที่ตั้งของนิพพานหาไม่มี แต่ นิพพานนั้นมีอยู่ พระโยคาวจรผู้ปฏิบัติชอบ ย่อมทำพระนิพพานให้แจ้ง ด้วยการพิจารณา

^๔ เครื่องผูกพันหรือหน่วงเหนี่ยวเป็นเหตุให้ใจพะวงกังวลหน่วงกังวล, เหตุกังวล, ข้อติดข้อง, ปิลิโธที่ผู้จะเจริญกรรมฐานพึงตัดเสียให้ได้ เพื่อให้เกิดความปลอดโปร่งพร้อมที่จะเจริญกรรมฐานให้ก้าวหน้าไปได้ดี (ดูเพิ่มใน พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์).

โดยอุบายอันแยบคาย มหาบพิตร เหมือนดั่งว่า
ชื่อว่าไฟย่อมมีอยู่ แต่โอกาสอันเป็นที่ตั้งของไฟ
นั้นหาไม่มี เมื่อบุคคลนำไม้สองอันมาขัดสีกันไฟ
ย่อมเกิดขึ้นมา ข้อนี้นั่นใด มหาบพิตร นิพพาน
ก็มิได้อยู่ณนั้นแล โอกาสอันเป็นที่ตั้งของนิพพาน
ย่อมไม่มี พระโยคาวจรผู้ปฏิบัติชอบ ย่อมทำ
พระนิพพานให้แจ้งด้วยการพิจารณาอุบาย
อันแยบคาย (เรื่องเดียวกัน : ๔๒๐)

เนื่องจากนิพพานเป็นธรรมารมณให้แก่มรรคจิตและ
ผลจิต นิพพานจึงเป็นสภาวะธรรมที่เข้าถึงได้ พระนิพพาน
ไม่ใช่ จิต เจตสิก รูป ที่ต้องอาศัยปัจจัย ๔ คือ กรรม จิต อกุ
และอาหารปรุงแต่ง อีกทั้ง ไม่มีการหลุดพ้นของอตฺตาใด ๆ
เป็นขันธวิมุตติและกาลวิมุตติ คือขันธที่เป็นไปในส่วนอดีต
ปัจจุบันและอนาคตดับ เป็นการแสดงถึงการก้าวล่วงขันธ
อนึ่งขันธที่เป็นปัจจุบันนี้เองย่อมเป็นไปในส่วนอดีตและ
อนาคตเพราะความสัมพันธ์แห่งกาล พระนิพพานเป็นธรรม
ที่พ้นไปจากกาลทั้งสาม ในทัศนะของพระพุทธโฆษาจารย์
ผู้รจนาคัมภีร์คัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้กล่าวไว้ว่า “ทุกขมียอยู่แท้
แต่ไม่มีผู้ทุกข์ นิพพานมีอยู่ แต่ผู้นิพพานไม่มี” (พระพุทธ
โฆษาจารย์, ๒๕๒๒ : ๑๐๑) ดังที่ได้กล่าวมานี้พระอรธ
กถาจารย์มุ่งเน้นแสดงให้เห็นว่า แท้จริงก็ไม่มีสภาวะใดที่
เรียกว่าอตฺตามาแต่เดิมอยู่แล้ว ในวลีแรกที่กล่าวว่า ทุกข
มียอยู่แท้ แต่ไม่มีผู้ทุกข์ นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่า แต่เดิมนั้น
ก็มีได้มีอตฺตาทัวตนใด ๆ ดำรงอยู่ จึงมิใช่ว่าแต่เดิมมีอตฺตา
อยู่แล้วพุทธศาสนาสอนให้ทำลาย หรือละทิ้งอตฺตาใน
ภายหลัง ในความเป็นจริงนั้นมีแต่กระแสแห่งเหตุและปัจจัย
ที่เกิดดับ ต่อเนื่องสืบสันตติกันเรื่อยไป ดังที่ใน ธาวุณฺณกสูตร
ได้อธิบายไว้ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเกิดความ
ร้อน เกิดไฟได้ เพราะไม้สองท่อนประชุมสีกัน
ความร้อนที่เกิดแต่ไม้สองท่อนนั้น ย่อมดับ
ย่อมเข้าไปสงบ เพราะไม้สองท่อนนั้นเองแยก
กันไปเสียคนละทาง แม้ฉันใด ดูก่อน ภิกษุ
ฉันนั้นเหมือนกันแล เพราะอาศัย ผัสสะ เป็นที่

ตั้งแห่งสุขเวทนา ย่อมเกิดสุขเวทนา บุคคลนั้น
เมื่อเสวยสุขเวทนา ย่อมรู้ชัดว่ากำลังเสวยสุข
เวทนาอยู่ เพราะ ผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา
นั้นแลดับไป ย่อมรู้ชัดว่า ความเสวยอารมณ์ที่
เกิดแต่ผัสสะนั้น คือตัวสุขเวทนาอันเกิดเพราะ
อาศัยผัสสะเป็นที่ตั้งแห่งสุขเวทนา ย่อมดับ
ย่อมเข้าไปสงบ... ต่อนั้นสิ่งที่จะเหลืออยู่ก็คือ
อุเบกขา อันบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ควรแก่การงานและ
ผ่องแผ้ว (ม.อ. (ไทย มมร.), ๒๓/๖๔๐/๓๑๙)

ดังนั้นการพ้นทุกข์ในพระพุทธศาสนา หรือที่เรียกว่า
นิพพานจึงมิใช่ความหลุดพ้นของอตฺตา เพราะถ้อยความหลัง
ที่มุ่งแสดงว่า นิพพานมีอยู่แต่ผู้นิพพานไม่มี อันหมายถึงว่า
ไม่มีการหลุดพ้นของอตฺตาใด ๆ เพื่อเข้าสู่ นิพพาน อีก
ประการหนึ่งพุทธปรัชญาก็มุ่งที่จะแสดงแต่แรกแล้วว่ามิได้
มีอตฺตา ตัวตนใด ๆ แต่ต้น กล่าวคือขันธ ๕ เป็นอนัตตาและ
ไม่มีภาวะของอตฺตาใดที่อยู่นอกเหนือขันธ ๕ ด้วย (วัชระ
งามจิตรเจริญ, ๒๕๔๔ : ๓๗) ปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้น
ก็เป็นเพียงสิ่งที่เกิดดับสืบเนื่องกันไปตลอดเวลา ส่วนสิ่งที่
สมมุติว่าเป็นเราก็คือเพียงขันธต่างๆ เท่านั้น แม้แต่ตัวขันธ
เองก็มีได้มีแก่นสารในตัวเอง ล้วนต้องอาศัยเหตุปัจจัยต่าง ๆ
และมีอาการเกิดดับ กล่าวคือตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์
ดังนั้น ธรรมชาติทั้งปวงจึงว่างเปล่าจากตน และสิ่งที่เนื่อง
ด้วยตนใน ปรมัตถทิปปิ อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎกกล่าวว่า
“ปัจจุขันธเหล่านั้นที่เรียกว่าเป็นสภาพว่าง เพราะว่างจาก
ตน และของที่เนื่องด้วยตน” (อภิ.ก.อ.(ไทย มมร.) ๘๑/๕๖๐)

ดังนั้น สุนฺยตาจึงมีอานนบเนื่องลงในสังขารขันธ
เพราะสังขารขันธก็มีสภาพว่างเช่นกัน และขันธที่เหลือก็มี
สภาพว่างที่ไม่แตกต่างกันด้วย สรุปได้ว่าสุนฺยตา หมายถึง
ความว่างจากตน และสิ่งที่เนื่องด้วยตน สิ่งทั้งหลายย่อมมีขึ้น
เพราะการประชุมพร้อมของเหตุปัจจัย และดับลงเมื่อเหตุ
ปัจจัยต่าง ๆ นั้นได้ดับลง ในคัมภีร์ ปฏิสัมภิทามรรค แสดง
ไว้ว่า

นิพพานธมโม อตฺตสเสว อภาวโต อตฺตสสุญฺญ
แปลว่า ธรรมคือ นิพพาน สุนฺยจากอตฺตา เพราะ

ไม่มีอัตตานั่นเอง และ สงขตาสงขตา ปน สพ
เพปิ ธมฺมา อุตตสขชาตสฺส ปุคฺคสฺส อภาวโต
อุตตสขญาติ แปลว่า ธรรมทั้งหลายทั้งปวง
ทั้งสังขตะและอสังขตะ ล้วนสูญ (ว่างเปล่า)
จากอัตตา เพราะความไม่มีบุคคลกล่าวคือ
อัตตา” (ขุ.ป.อ.(ไทย มมร.), ๖๙/๖๖๓)

จากมโนทัศน์เรื่องนิพพานในพุทธปรัชญา แสดงให้
เห็นว่าผู้แต่งคัมภีร์ตรีนีสิงหะมีความรู้เกี่ยวกับสภาวะของ
นิพพานในเชิงปรัชญาและสามารถอธิบายแนวคิดดังกล่าว
ผ่านรูปแบบทางสัญลักษณ์โดยอาศัยกลไกทางคณิตศาสตร์
เพื่อเทียบเคียงสัญญาณกับเลขศูนย์ อีกทั้งบทเสกที่ใช้แสดง
ให้เห็นถึงความเข้าใจที่ถูกต้องตามพระพุทธพจน์ทุกประการ
เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสูญนิพพานในคัมภีร์ตรีนีสิงหะ
กับคัมภีร์ลพวงปกรณ์อื่น อย่างเช่น คัมภีร์อิธะเจ เนื้อหาใน
ตอนท้ายของคัมภีร์ เมื่อถึงขั้นตอนที่เกิดเป็น ม อ อุ (คาถา
หัวใจพระรัตนตรัย) แล้วจึงลบ ม อ อุ เป็น องค์พระ ลบองค์
พระเป็นทุกขัง อนิจจัง อนัตตาสืบต่อไป (เทพย์ สาริกบุตร,
๒๕๑๒ : ๑๗๕-๑๗๖)

โดยลบส่วนเศียรขององค์พระเป็น ทุกขัง ลบส่วนองค์
ขององค์พระเป็น อนิจจัง ลบส่วนบาทขององค์พระครึ่ง
สุดท้ายเป็น อนัตตา สำเร็จเป็นทุกขัง อนิจจัง อนัตตา คือ
พระไตรลักษณ์ จากนั้นให้ลบทุกขัง อนิจจัง อนัตตาเป็น
สูญสามชั้น โดยลบทุกขังเป็นสูญ เกิดเป็นชั้นที่ ๑ ลบอนิจจัง
เกิดเป็นสูญชั้นที่ ๒ ลบอนัตตา เกิดเป็นสูญชั้นที่ ๓ (เทพย์
สาริกบุตร, ๒๕๑๒ : ๑๗๖-๑๗๗) เมื่อเปรียบเทียบเนื้อหา
ส่วนนี้กับคัมภีร์ตรีนีสิงหะจะเห็นว่า ถึงแม้จะมีการเขียน
องค์พระเหมือนกัน แต่องค์พระในคัมภีร์ตรีนีสิงหะเกิดจาก
ผลหารอัตราทวาทสมงคล หารด้วย ๕ ได้ผลลัพธ์ ๗ ๕ ๐
๙ ๓ ๐ ๓ ๙ ๐ ๕ ๗ ในผลลัพธ์จะมีเลขศูนย์ปรากฏอยู่ ๓ ตัว
จากนั้นนำเลขศูนย์ทั้ง ๓ มาทำเป็นองค์พระ เป็นที่มาของ
แนวคิดเรื่องความสูญ ๓ ระดับ ส่วนสูญ ๓ ชั้นในคัมภีร์
อิธะเจ เกิดจาก ม อ อุ คือ พระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์
ตามลำดับ จากนั้นเกิดเป็นองค์พระ ดังนั้นองค์พระในคัมภีร์
อิธะเจมีที่มาจากพระรัตนตรัย จากนั้นจึงเกิดเป็นพระ

ไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วจึงลบเป็นสูญสาม
ชั้นเหมือนกัน การอธิบายเรื่องไตรลักษณ์ พระสัมมาสัมพุทธ
เจ้าทรงปฏิเสธเบญจขันธ์ว่ามีใช้อัตตา หรือไม่มีอัตตา ตัวตน
เพราะเบญจขันธ์นั้นไม่เที่ยง เมื่อไม่เที่ยงจึงเป็นทุกข์ และ
เป็นอนัตตา ดังที่ตรัสไว้ว่า

สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์
สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้น
ท่านทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตาม
ความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่
เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้
(ส.สพ. (ไทย มมร.) ๒๘/๑/๒)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสูญตามมีความหมายที่ใกล้เคียง
กับคำว่า อนัตตา ที่อธิบายขันธ์ ๕ ว่าไม่ใช่ตัวตน หรือ ไม่ได้
เป็นที่ตั้งแห่งตัวตน แต่สูญตามมีความหมายว่า ว่างจาก
ตัวตนและสิ่งที่เนื่องด้วยตน นอกจากนี้ อนัตตายังต้องอาศัย
อนิจจัง และทุกขัง ในการช่วยอธิบาย กล่าวคือ ไม่ใช่ตัวตน
หรือไม่เป็นที่ตั้งแห่งตัวตน เพราะสิ่งนั้นไม่อาจคงทนอยู่ใน
สภาพเดิมได้ มีภาวะบีบคั้น และภาวะที่ไม่เที่ยง ดังนั้น
อนัตตาจึงต้องอาศัยอนิจจังและทุกขังมาช่วยอธิบาย แต่
สูญตามุ่งอธิบายเบญจขันธ์โดยความเป็นของสูญ

๕. สรุป

คัมภีร์เลขยันต์ของชาวไทยโบราณที่ใช้เล่าเรียนกันมี
ขั้นตอนในการศึกษาชัดเจน โดยผู้ที่ศึกษาต้องเรียนคัมภีร์
ลพวงทั้ง ๕ เล่มก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจในการ
สร้างรูปแบบของยันต์ต่าง ๆ เช่น คัมภีร์ตรีนีสิงหะที่ให้ความ
กระจ่างเกี่ยวกับตัวเลขและที่มาของตัวเลขต่าง ๆ ในยันต์
การนำวิธีการทางคณิตศาสตร์มาใช้เพื่อแสดงค่าสัญลักษณ์
ที่เกี่ยวข้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนา ดังเช่น องค์พระ
และสูญนิพพาน ซึ่งทำให้สามารถเข้าใจพุทธปรัชญาได้ง่าย
ขึ้นผ่านรูปแบบของตัวเลขและสัญลักษณ์ ดังนั้นองค์ความรู้
ในคัมภีร์ตรีนีสิงหะจึงมีความสำคัญยิ่ง เมื่อรู้ที่มาและศึกษา
จนเกิดความเข้าใจแล้วจะเห็นได้ว่า วิชาเลขยันต์รวมถึงวิชา

ไสยศาสตร์เหล่านี้ มิใช่มุ่งหวังความศักดิ์สิทธิ์แต่ประการเดียว แต่ยังแฝงพุทธปรัชญาที่ลึกซึ้งเป็นกุศโลบายในการชักนำปวงชนให้เข้าถึงพระพุทธศาสนา โดยอาศัยไสยศาสตร์ที่เป็นสัมมาทิฐิ หากสามารถเข้าใจได้ดังนี้ เรื่องเลขยันต์ก็น่า

จะมีประโยชน์มากกว่าโทษ ในฐานะเป็นอนุสติเครื่องระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเผยแพร่สิ่งเหล่านี้สู่สังคมต่อไป

บรรณานุกรม

เอกสารปฐมภูมิ

- คัมภีร์ตรีนิสิงเห. นายพรหม ขมาลา ปรีวรตจากต้นฉบับของพระสมุห์เนื้อย วัดสังเวช, ๒๔๘๑.
 คัมภีร์ตรีนิสิงเห. สมุดไทดำ เส้นหารดาร เลขที่ ๑๕ (ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ).
 คัมภีร์ปถมัง. สมุดไทดำ เส้นหารดาร เลขที่ ๓๐ ม. ๔ (ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ).
 ตำราตรีนิสิงเห. กระดาษฝรั่ง เส้นดินสอ. เลขที่ ๑๖ (ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ)
 พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
 พุทธโฆษาจารย์, พระ. คัมภีร์วิสุทธิมรรค ปัญญาธิเทศ. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒.
 พุทธทศตะ,พระ. อภิธัมมวาทาร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิคุ, ๒๕๓๐.
 มหามกุฏราชวิทยาลัย. มลิตนปัญหา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

เอกสารทุติยภูมิ

- กรมศิลปากร. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๑๐.
 กวนจื้อ แซ่ตั้ง. หลักและทฤษฎีฮวงจุ้ย. กรุงเทพฯ : จตุภาค, ๒๕๔๑.
 คริสต์ เบเคอร์และผาสุก พงษ์ไพโรจตร เขียน (อาทิตย์ เจียม รัตตัญญู แปล). ปริมาตรคติในขุนช้างขุนแผน
 พิมพ์เผยแพร่ใน เจ้าพ่อ ประวัติศาสตร์ จอมขมังเวทย์รวมบทความเพื่อเป็นเกียรติในโอกาสครบ ๖๐ ปี
 ฉลอง สุนทรวาณิชย์. กรุงเทพฯ : ศยาม, ๒๕๕๘.
 เทพย์ สาริกบุตร. พระคัมภีร์พระเวทฉบับตีพิมพ์. กรุงเทพฯ : อุตสาหกรรมกรรมการพิมพ์, ๒๕๑๒.
 ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖.
 ราชวรมณี,พระ. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.
 วรณสิทธิ ไวยะเสวี. คู่มือการศึกษา พระอภิธัมมัตถสังคหะ. กรุงเทพฯ : ทิพยวิสุทธิ, ม.ป.ป.
 วัชรระ งามจิตรเจริญ. “นิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท-อรรถาหรือนัตตา.” วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๔).
 เสถียร โพธิ์นันทะ. ปรัชญามหายาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
 Clark, R.T. Rundle. Myth and Symbol in Ancient Egypt. London : Thames and Hudson, 1959.
 Mathers, S.Liddell MacGrealor. The Greater Key of Solomon Translated from Ancient Manuscripts
 in The British Museum. London, Ohio : Emperor Norton Book. 1999.
 Suzuki, Daisetz Teitaro. Outline of Mahayana Buddhism. Fourth Printing. New York : Schocken Book inc, 1970.
 Thorsson, Edred. A Handbook of Rune Magic. Maine : Samuel Weiser, 1992.

